

Õiguskantsler

Teie 25.04.2013 nr

Meie 02.08.2013 nr 6-1/130664/1303407

**Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta
Pensionifondi osakute pärimine alaealise poolt**

Lugupeetud härra []

Pöördusite minu poole avaldusega, milles leidsite, et kogumispensionide seaduse need osad, mis reguleerivad pensionifondi osakute pärimist, ei ole kooskõlas perekonnaseaduses sätestatud lapse õiguste ja huvidega. Selgitasite oma avalduses, et pärijast lapsele võib avada pensionikonto ja lasta päritud osakud kanda lapse pensionikontole ilma kohtu nõusolekuta (perekonnaseaduse § 188), kuid lapse nimel pensionifondi osakute tagasivõtmiseks on vaja eelnevat kohtu nõusolekut. Olete seadnud kahtluse alla pensionifondi osakute tagasivõtmiseks vajaliku kohtu nõusoleku nõude proportsionaalsuse.

Analüüsinud Teie avaldust ja asjassepuutuvaid seaduste sätteid, leian, et perekonnaseaduse §-st 188 tulenev kohtu nõusoleku nõue pensionifondi osakute tagasivõtmiseks ei piira ebaproportsionaalselt alaealise pärija põhiseaduse §-st 32 tulenevat õigust oma omandit vabalt käsutada.

Alljärgnevalt selgitan oma seisukohta.

(i) *Pensionifondi osakute pärimist puudutavad seaduste sätted*

1. Kogumispensionide seaduse (KoPS) § 14 järgi peab isik kohustusliku pensionifondi osakute omandamiseks esitama pensionifondi valiku avalduse (*valikuavaldus*). Sama paragrahvi lõiked 3 ja 3¹ sätestavad, et kui kohustusliku pensionifondi osakud pärib piiratud teovõimega pärija, esitab valikuavalduse tema seaduslik esindaja ning et piiratud teovõimega pärija eest avalduse esitamisel ei ole vajalik perekonnaseaduse § 131 lõikes 1 ega § 188 lõikes 1 sätestatud kohtu nõusolek. Valikuavalduse alusel avab registripidaja kohustatud isikule temale kuuluvate pensionifondi osakute arvestamiseks pensionikonto (KoPS § 17 lg 1).

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

2. KoPS § 28 lg 1 kohaselt lähevad osakuomaniku surma korral osakud üle pärijale ning lõike 2 järgi on pärijal õigus kanda päritud osakud oma pensionikontole või võtta tagasi. Investeeringufondide seaduse § 137 kohaselt teeb fondivalitseja osakute tagasivõtmisel tagasivõetavate osakute eest fondi varast väljamakse rahas tagasivõetavate osakute arvule ja nende tagasivõtmishinnale vastavas summas.
3. KoPS § 31 lg 1 sätestab, et osakute kandmiseks oma pensionikontole või nende tagasivõtmiseks esitab pärija registripidajale kontohalduri vahendusel vastava avalduse. Sama paragrahvi lõige 1¹ sätestab, et kui pensionifondi osakud pärib piiratud teovõimega pärija, esitab ülalmainitud avalduse tema seaduslik esindaja, kellel peab olema perekonnaseaduse (PKS) § 131 lõikes 1 või § 188 lõike 1 punktis 8 sätestatud juhul kohtu nõusolek.
4. PKS § 131 lg 1 sätestab, et lapse nimel tehingute tegemiseks peab vanematel olema kohtu nõusolek juhtudel, kui seda PKS § 187 ja 188 lg 1 p 1-3, 5 ja 7-11 kohaselt vajab ka eestkostja. PKS § 131 lg 1 regulatsiooni eesmärk on kaitsta lapse huve ning vältida konflikti lapse huvide ja vanema huvide vahel. PKS § 187 ja 188 sätestavad loetelu tehingutest, mida võib teha kohtu eelneval nõusolekul. Muuhulgas on PKS § 188 lg 1 p 8 kohaselt kohtu nõusolek vajalik lapse nimel väärtpaberite omandamiseks ja võõrandamiseks.¹
5. Kogumispensionide seaduse ja riikliku pensionikindlustuse seaduse muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse 213 SE eelnõu (millega täiendati KoPS §-i 31 lõikega 1¹) seletuskirjas on selgitatud järgmist:

„[---] **9) KoPS § 31 täiendamine lõikega 1¹.** Perekonnaseaduse § 131 lõikest 1 ning § 188 lg 1 punktide 2 ja 8 kohaselt on vanemal/eestkostjal lapse/muu piiratud teovõimega isiku nimel pärandvara jaotamise kokkuleppe sõlmimiseks ning tema nimel väärtpaberite omandamiseks ja võõrandamiseks vaja kohtu nõusolekut. Kui pärandvara hulka kuuluvad kohustusliku pensionifondi osakud, saab need pärandi vastuvõtmisel kanda pärija pensionikontole, kuid pärijal on võimalik otsustada ka osakute tagasivõtmise ja väljamakse kasuks. Kui pärijaid on mitu, tuleb esmalt sõlmida pärandvara jaotamise kokkulepe – piiratud teovõimega pärija nimel pärandvara jaotamise kokkuleppe sõlmimiseks on seaduslikul esindajal vaja kohtu nõusolekut tulenevalt perekonnaseaduse § 131 lõikest 1 ja § 188 lõike 1 punktist 2. Nimetatud kokkulepe kohta tuleb esitada andmed ka registripidajale KoPS § 31 lõike 1 kohaselt, st et kokkulepe on avalduse esitamise ajaks kohtu nõusolekul juba sõlmitud. Kohtu nõusolek KoPS § 31 lõikes 1 sätestatud avalduse esitamiseks on vajalik juhul, kui seaduslik esindaja soovib piiratud teovõimega pärija nimel kohustusliku pensionifondi osakud tagasi võtta ja osakute väärtuses väljamakse saada, sest tegemist on väärtpaberite võõrandamisega (PKS § 131 lg 1 ja § 188 lg 1 p 8). Kohtu nõusolekut ei ole vaja siis, kui avaldus esitatakse kõigi päritud osakute kandmiseks piiratud teovõimega pärija pensionikontole. [---]“

6. **Alaerialise poolt päritud kohustusliku pensionifondi osakute tagasivõtmise näol on tegemist väärtpaberite võõrandamisega ning PKS § 188 lg 1 p 8 järgi on alaerialise nimel väärtpaberite võõrandamiseks vajalik kohtu eelnev nõusolek.**

¹ PKS § 188 lg 1 punkti 8 tuleb tõlgendada kooskõlas Riigikohtu 5. juuni 2012. a otsuses (asjas nr 3-2-1-68-12) antud tõlgendusega, mille kohaselt kohtu nõusolek on vajalik väärtpaberite (v.a PKS § 186 lõikes 2 nimetatud väärtpaberite) omandamiseks üksnes juhul, kui seda tehakse lapse raha eest.

7. Eespool viidatud seletuskirjas sisaldub selgitus, miks on osakute tagasivõtmiseks vaja kohtu nõusolekut (tegemist on väärtpaberite võõrandamisega), kuid ei ole selgitatud, miks ei ole vaja kohtu nõusolekut osakute kandmiseks pensionikontole, kuigi PKS § 188 lg 1 p 8 sätestab reegli, et kohtu nõusolek on vajalik nii väärtpaberite omandamiseks kui võõrandamiseks.
8. Rahandusministeerium² on mulle omalt poolt selgitanud, et pensionifondi osakute kandmisel pensionikontole pole kohtu nõusolekut vaja seetõttu, et pensionifondi osakud omandatakse pärimise teel (mitte osakute kandmisega pensionikontole).
9. Pärimisseaduse (PäS) § 116 lg 1 järgi võib pärija pärandi vastu võtta või pärandist loobuda. PäS § 118 sätestab, et kui pärija seaduses sätestatud tähtaja jooksul pärandist ei loobu, loetakse ta pärandi vastuvõtnuks. PäS § 130 lg 1 järgi lähevad pärandi vastuvõtmisega pärijale üle kõik pärandaja õigused ja kohustused. Seega saab pärija kogu pärandaja vara omanikuks pärimise teel automaatselt (kuigi teatud vara liikide suhtes võib olla vajalik mingite eraldi toimingute tegemine pärija omanikuna vormistamiseks). Pärandi vastuvõtmiseks (mis on ühepoolne tehing) ei näe PKS § 188 ette kohtu eelneva nõusoleku nõuet. Seega saab alaealine omandada kogu päritava vara, sh väärtpaberid, ilma kohtu eelneva nõusolekuta.³
10. Vabatahtliku pensionifondi osakute pärimise osas sätestab KoPS § 58 lg 1, et vabatahtliku pensionifondi osakuomaniku surma korral on pärijal õigus nõuda kõigi päritud osakute või nendest osa kandmist pärija väärtpaberikontole või osakute tagasi võtmist. Kuigi KoPS § 58 ei tee eraldi viidet PKS §-le 188, on ilmne et ka vabatahtliku pensionifondi osakute pärimisele ning nende omandamisele ja võõrandamisele alaealise poolt laienevad eespool käsitletud PäS-i ja PKS-i sätted (KoPS ei sätesta selles osas erandit PKS-st või PäS-st).
11. Kuna kohtu eelneva nõusoleku piirangut alaealise poolt päritud pensionifondi osakute võõrandamiseks (tagasivõtmiseks rahalise väljamakse eest) reguleerib PKS, mitte KoPS, siis tuleb selle piirangu proportsionaalsuse hindamisel analüüsida PKS-i sätteid ja nende aluspõhimõtteid.

(ii) *Põhiküsimus*

12. Antud asjas on põhiküsimuseks, kas PKS §-st 188 (koosmõjus §-ga 131) tulenev piirang, et vanem võib lapse nimel väärtpabereid võõrandada üksnes kohtu loal, on vastuolus põhiseadusega (põhiseaduse § 32 lõikes 2 sätestatud õigusega enda omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada).
13. Analoogses küsimuses on olemas Riigikohtu 5. juuni 2012. a otsus⁴ (vt täpsemalt allpool), milles Riigikohus on leidnud, et PKS § 188 lg 1 punkti 8 on koostoimes PKS § 131 lõikega 1 võimalik tõlgendada kooskõlas põhiseadusega viisil, mis ei kitsenda isikute õigusi ebaproportsionaalselt.

² Üks kogumispensionide seaduse ja riikliku pensionikindlustuse seaduse muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse 213 SE eelnõu autoritest.

³ Kohtu eelneva nõusolekuta ei või loobuda pärandist, annakust või sundosast ega sõlmida pärandvara jagamise lepingut.

⁴ Kättesaadav Riigikohtu kodulehelt: <http://www.riigikohus.ee/?id=11&tekst=RK/3-2-1-68-12>.

14. Järgnevalt käsitlengi kõnealust Riigikohtu lahendit ja sellest tulenevaid asjassepuutuvaid järeldusi.

(iii) *Riigikohtu 5. juuni 2012. a otsus asjas nr 3-2-1-68-12*

15. Otsuse punktis 19 leidis Riigikohus, et kohtu nõusolek on vajalik nii lapse väärtpaberite võõrandamiseks kui ka üldjuhul lapsele väärtpaberite omandamiseks. Samas leidis Riigikohus, et seadus ei keela siiski vanemal kohtu nõusolekuta oma lapsele väärtpabereid **kinkida** ning esindada last kinkilepingu sõlmimisel ja väärtpaberite vastuvõtmisel. Riigikohtu seisukoha järgi on kohtu nõusolekut on vaja üksnes siis, kui laps omandab väärtpabereid oma raha eest.
16. Otsuse punktis 25 leidis Riigikohtu tsiviilkolleegium järgmist: „Kollegium leidis eelnevalt PKS § 130, § 131 lõike 1 esimest lauset ja § 188 lõike 1 punkti 8 koostoimes tõlgendades, et seadus ei keela vanemal kinkida oma alaealisele lapsele väärtpabereid ning kohtu nõusolek on vajalik väärtpaberite (v.a PKS § 186 lõikes 2 nimetatud väärtpaberite) omandamiseks üksnes juhul, kui seda tehakse lapse raha eest (vt otsuse p 19). Seega on nii hageja esindajal kui ka kolmandatel isikutel õigus kanda hageja väärtpaberikontole väärtpabereid kohtu nõusolekuta, kui nende eest ei tasuta lapse rahaga. Sellest tuleneb, et kohtu nõusolekut ei ole vaja investeerimislepingu puhul, kui alaealise lapse kontole kantakse väärtpabereid tehingute alusel, kus väärtpaberite ostmiseks kasutatakse kolmanda isiku (sh seadusliku esindaja) raha.”
17. Seoses väärtpaberite võõrandamisega asus kolleegium otsuse punktis 26 seisukohale, et: „Kohtu nõusolekut on tulenevalt PKS § 131 lg 1 esimesest lausest ja § 188 lg 1 punktist 8 (nende koostoimes) vaja lapse nimel väärtpaberite võõrandamiseks. Seetõttu, kui soovitakse lapse raha väärtpaberitesse paigutada ja tema nimel investeerimistehinguid teha (sh aeg-ajalt väärtpabereid müüa) on mõistlik taotleda kohtult PKS § 131 lg 4 ja § 188 lg 2 (nende koostoimes) alusel üldist nõusolekut väärtpaberitehingute tegemiseks. Kolleegiumi arvates peaks kohus investeerimistehingute puhul eelistama üldise nõusoleku andmist. Üldist nõusolekut andes peab kohus siiski olema veendunud, et lapse varaga ei hakata spekuloida, et lapse vara paigutamisel võetavad riskid vara vähenemisele ei ole eelduslikult suured ja et vanemal on investeerimisalased piisavad teadmised ja oskused. Selleks võib kohus anda nõusoleku ka üksnes kindlatel tingimustel, sh piirata seda tähtajaga, aruandekohustusega, tehingusummade või väärtpaberiliikidega.”
18. Kokkuvõtlikult on Riigikohtu seisukoha järgi võimalik väärtpaberite (milleks on ka pensionifondi osakud) omandamisele ja võõrandamisele sätestatud kohtu eelneva nõusoleku piirangut tõlgendada kooskõlas põhiseadusega. See tähendab viidatud Riigikohtu lahendi valguses, et ka alaealise pärimise teel omandatud pensionifondi osakute võõrandamisele (osakute tagasivõtmisele) laienevat nõuet saada vastavaks käsutuseks kohtu nõusolek, saab pidada põhiseaduse § 32 proportsionaalseks piiranguks.

(iv) *Lapse vara käsutamise piirangute eesmärgid*

19. Lisaks Riigikohtu otsuses väljatoodule, tahan rõhutada järgmist. Perekonnaseadusest tulenevate lapse vara käsutamisele sätestatud piirangute eesmärgiks on lapse huvide kaitse ning vanemate poolse huvide konflikti ning võimalike kuritarvituste vältimine. Kaaludes nimetatud piirangute proportsionaalsust, tuleb arvesse võtta, et tegemist ei ole piiranguga

lapsevanema „enda” vara käsutamisele põhiseaduse § 32 teise lõike tähenduses, vaid lapsevanemale kehtestatud piiranguga lapse vara käsutamiseks.

20. Kuna laps ei ole ise täielikult teovõimeline, tegutseb lapsevanem tema seadusliku esindajana. Samas on laps siiski iseseisev õiguste kandja ja tema huvid ei pruugi alati kattuda vanema huvidega, mis tähendab, et vanem ei pruugi alati realiseerida lapse õigusi lapse jaoks kõige paremal moel. Seetõttu ongi seadusandja pidanud vajalikuks sätestada kohtu kui sõltumatu isiku pädevuse kontrollida teatud tehingute puhul (eelkõige tehingud, mis võivad halvendada lapse varalist olukorda) eelnevalt, kas lapsevanem tegutseb täielikult lapse huvides. Samuti saab kohus kontrollida igakordselt vanema kui seadusliku esindaja oskusi ja võimeid teha lapse varaga tehinguid.

Tänan Teid pöördumise eest. Loodan, et toodud selgitustest oli Teile abi.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Hent Kalmo
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsleri volitusel

Kristi Paron 693 8411
Kristi.Paron@oiguskantsler.ee